

ПОЧТОВИЙ М.М., КОВАЛЕНКО А.В.

**СТАТТЯ 201-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ:
ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС****ARTICLE 201-2 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE:
ITS LEGAL APPLICATION AFTER THE WAR PERIOD**

Під час проведення дослідження зроблено аналіз норм статті 201-2 Кримінального кодексу України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», їх правозастосування в умовах сьогодення та в післявоєнний час. Розглянуто такі питання: Як діє дана норма на сьогодні та чи буде вона правозастосовною в післявоєнний час. В статті наведені думки науковців щодо вищезазначеної проблематики, статистичні дані Офісу Генерального прокурора щодо кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 201-2 КК України, Єдиного державного реєстру судових рішень щодо вироків у справах цієї категорії, а також власне бачення про подальшу долю цієї новели в кримінальному праві України. Автоматизована система реєстрації гуманітарної допомоги забезпечує прозорість та ефективність управління гуманітарною допомогою в Україні, спрощує процес ввезення, обліку та контролю допомоги, сприяє швидкому проходженню митного контролю та гарантує цільове використання ресурсів. Наголошено, що зменшення кількості зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 201-2 КК України свідчить про те, що фактів незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги також поменшало. Крім того, об'єми наданої гуманітарної допомоги не такі масштабні, як у 2022 році, а процес надання гуманітарної допомоги став більш законодавчо врегульованим. Зроблено висновки, що норми статті 201-2 КК України на даний час є правозастосовними, які виконують свою функцію щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які прикриваючись благодійною діяльністю, продають гуманітарну допомогу, або незаконно використовують благодійні пожертви, наживаючись на горі людей. Після закінчення військових дій суспільство та наша держава потребуватиме і надалі допомоги як з боку іноземних партнерів так і небайдужих в середині країни. Така допомога надаватиметься і звісно знайдуться ті, хто захоче заробити на цьому. Для притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності саме і потрібні норми статті 201-2 КК України.

Ключові слова: гуманітарна допомога, благодійні пожертви, безоплатна допомога, військовий стан, правозастосування.

During the research? An analysis was made of Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine “Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable, donations or gratuitous assistance”, their legal application in the current and post-war conditions. The following questions were considered: How does the specified norm operate today and whether it

© © Почтовий М.М. – доктор юридичних наук, старший дослідник, заступник директора (Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0003-0633-205X>

© Коваленко А.В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільно-правових дисциплін (Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ) <https://orcid.org/0000-0001-9739-8219>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

will be applied after the war. The article presents the opinions of scientists on the above issues, statistical data from the prosecutor General's Office on the number of registered criminal offenses provided for in Article 201-2 of the Criminal Code Of Ukraine, and statistical data from the Unified State Register of Court Decisions on verdicts in cases of this category. As well as our own vision of the future fate of this legal norm in the criminal law of Ukraine. The automated system for registering humanitarian aid ensures transparency and efficiency in managing humanitarian aid in Ukraine, simplifies the process of importing, accounting and controlling aid, facilitates the rapid passage of customs control and guarantees the targeted use of resources. It was emphasized that the decrease in the number of registered criminal proceedings under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine indicates that the facts of illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance have also decreased. In addition, the volumes of humanitarian aid provided are not as large as in 2022, and the process of providing humanitarian aid has become more legally regulated. It was concluded that the provisions of Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine are currently enforceable, fulfilling their function of bringing to criminal liability persons who, under the guise of charitable activities, sell humanitarian aid or illegally use charitable donations, profiting from the suffering of people. After the end of hostilities, society and our state will continue to need assistance from both foreign partners and those who care about them within the country. Such assistance will be provided, and of course there will be those who want to profit from it. To bring such persons to criminal responsibility, the provisions of Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine are needed.

Key words: *humanitarian aid, charitable donations, gratuitous assistance, martial law, legal application.*

Постановка проблеми. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги є новелою в кримінальному праві України, яка з'явилася в Кримінальному кодексі України після початку повномасштабного вторгнення Росії на територію нашої держави, та як наслідок незадоволення суспільства на поширеність фактів продажу гуманітарної допомоги і неврегульованості цього питання на законодавчому рівні.

Коли люди, які опинилися в складних для життя умовах (втратили рідних, майно, вимушенні їхати з дому в невідомість), вони як ніхто потребують будь-якої допомоги (продукти харчування, ліки, одяг тощо) і якщо остання їм не надходить взагалі або в недостатній кількості через те, що хтось наживається на їх горі, то це не просто біль, це обурення всього суспільства, тому що кожен може опинитися в подібній ситуації.

На сьогоднішній день стаття 201-2 КК України неабияк потрібна для регулювання нових для нашої країни суспільних відносин, щоб кожен, хто продає гуманітарну допомогу, яка є життєво необхідною для внутрішньо переміщених осіб, людей, які залишаються в прифронтовій місцевості, а також для військових, поніс за це справедливу кримінальну відповідальність.

На даний час дана норма є правозастосовною, а чи буде це так в післявоєнний період, покаже час. Ми можемо висловити лише припущення, як буде і яка доля чекає на ст. 201-2 КК України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що питаннями кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги займалися такі вчені як: Дудоров О.О., Мовчан Р.О., Шевчук А.В., Боднарук О.М. та інші вчені.

Мета статті. Проаналізувати норми статті 201-2 Кримінального кодексу України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», їх правозастосування в умовах сьогодення та в післявоєнний час, а також зробити власні висновки.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини 1 статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні введено воєнний стан із 05 годин 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [7].

Строк дії воєнного стану неодноразово продовжений згідно з Указами Президента України № 133/2022 від 14.03.2022, № 259/2022 від 18.04.2022, № 341/2022 від 17.05.2022, № 573/2022 від 12.08.2022, № 757/2022 від 07.11.2022, № 58/2023 від 06.02.2023, № 254/2023 від 01.05.2023,

№ 451/2023 від 26.07.2023, № 734/2023 від 06.11.2023, № 49/2024 від 05.02.2024, № 271/2024 від 06.05.2024, № 469/2024 від 23.07.2024, № 740/2024 від 28.10.2024, № 26/2025 від 14.01.2025, № 235/2025 від 15.04.2025, № 478/2025 від 14.07.2025 та № 793/2025 від 20.10.2025 з 05 годин 30 хвилин 5 листопада 2025 року строком на 90 діб [7].

Як зазначає Сергій Спільник, каталізатором внесення змін до кримінального законодавства, зокрема про притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у незаконному використанні з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, стало розгортання повномасштабної війни проти України, адже сформувалися нові моделі суспільних відносин, які повинні бути врегульовані правовими нормами з метою забезпечення непорушності принципу невідворотності кримінальної відповідальності [9].

На даний час продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладення інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчиненні у значному розмірі, кваліфікуються за ч. 3 ст. 201-2 КК України, а саме, як вчинені під час воєнного стану [5].

Якщо звернутися до статистичних даних офісу генерального прокурора, то можна побачити наступне.

За ст. 201-2 КК України у 2022 році зареєстровано 384 кримінальних провадження, з яких: 3 – за ч. 1, а 381 провадження – за ч. ч. 2, 3, повідомлено про підозру у 58 провадженнях, спрямовано до суду – 25 проваджень.

За 2023 рік зареєстровано 189 проваджень, з них: 1 – за ч. 1 ст. 201-2 КК, 188 – за ч. ч. 2, 3 ст. 201-2 КК, повідомлено про підозру у 36 провадженнях, спрямовано до суду – 25 проваджень.

За 2024 рік зареєстровано 107 проваджень, з них: 1 – за ч. 1 ст. 201-2 КК, 106 – за ч. ч. 2, 3 ст. 201-2 КК, повідомлено про підозру у 26 провадженнях, спрямовано до суду – 12 проваджень.

За 2025 рік зареєстровано 95 кримінальних проваджень, з них: 1 – за ч. 1 ст. 201-2 КК, 94 – за ч. ч. 2, 3 ст. 201-2 КК, повідомлено про підозру у 24 провадженнях, спрямовано до суду – 16 проваджень [4].

Дивлячись на таку статистику, можемо зробити висновок, що порівняно з 2022 роком, кримінальних проваджень за ст. 201-2 КК з кожним наступним роком реєструється все менше, у 2023 році – на 195 проваджень (< на 50,8%), у 2024 році – на 277 проваджень (< на 72,1%), за 2025 рік – на 290 проваджень (< на 75,5%).

Проте, якщо брати до уваги співвідношення кількості зареєстрованих і кількість підозр та направлених до суду, то можна побачити вже інші цифри.

За 2022 рік із 384 зареєстрованих провадження лише 15 відсотків з них повідомлено про підозру та 7 відсотків від зареєстрованих спрямовано до суду.

За 2023 рік із 189 зареєстрованих проваджень повідомлено про підозру – 19 відсотків від загалу та спрямовано до суду – 13 відсотків.

За 2024 рік із 107 зареєстрованих проваджень повідомлено про підозру – 24 відсотки, спрямовано до суду – 11 відсотків.

За 2025 рік із 95 зареєстрованих проваджень – 25,5 відсотків повідомлено про підозру, спрямовано до суду – 17 відсотків.

Тобто ми бачимо, що від загальної кількості зареєстрованих кримінальних проваджень, відсоток повідомлень про підозру та спрямованих до суду у 2023-2025 роках більший, порівняно з 2022 роком. Це може свідчити про те, що досудове розслідування проводиться більш якісно.

Зменшення кількості зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 201-2 КК України свідчить про те, що фактів незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги також поменшало. Крім того, об'єми наданої гуманітарної допомоги не такі масштабні, як у 2022 році, а процес надання гуманітарної допомоги став більш законодавчо врегульованим.

З 01.12.2023 запроваджено Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затверджений постановою КМУ від 5 вересня 2023 р. № 953 [6].

Цей Порядок передбачає зазначення в декларації номера отримувача в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги та унікального коду гуманітарної допомоги, наданого автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги.

Автоматизована система реєстрації гуманітарної допомоги забезпечує прозорість та ефективність управління гуманітарною допомогою в Україні, спрощує процес ввезення, обліку та контролю допомоги, сприяє швидкому проходженню митного контролю та гарантує цільове використання ресурсів.

У Єдиному державному реєстрі судових рішень за 2022 рік знайдено 7 вироків за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК України, за 2023 рік – 19 таких вироків, за 2024 рік – 15 вироків, а за 2025 року – 22 вироків [3].

За 2022-2025 рік в Єдиному державному реєстрі судових рішень знайдено два вироків (вирок Дарницького районного суду м. Києва від 05.04.2024 у справі № 753/13638/22 та вирок Святошинського районного суду м. Києва від 01.11.2024 у справі № 759/1547/23), відповідно до яких осіб за пред'явленим обвинуваченням у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК України, визнано невинуватими та виправдано.

Так, у вирокі Дарницького районного суду м. Києва від 05.04.2024 у справі № 753/13638/22 суд вказує на те, що вилучені під час обшуку речі жодним чином не ідентифіковані, а це в свою чергу не дає підстав стверджувати про їх належність до гуманітарної допомоги [1].

Стороною захисту в судовому засіданні надані контракти, які підтверджують той факт, що ДП ДГЗП «Спецтехноекспорт» закуповувало у іноземних компаніях за власні кошти військове спорядження, яке не було гуманітарною допомогою та яким воно мало право розпоряджатися [1].

У своєму рішенні суд прийшов до висновку про необхідність виправдання особи на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України, оскільки сторона обвинувачення не довела, що в діянні останнього є склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК України [1].

В даному випадку під час досудового розслідування не ідентифікований предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК, який є обов'язковою ознакою об'єкта. Якщо відсутня хоч одна ознака складу, то і самого складу кримінального правопорушення не має.

Вироком Святошинського районного суду м. Києва від 01.11.2024 у справі № 759/1547/23 особу по пред'явленому обвинуваченню у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст. 201-2 КК України, визнано невинним та виправдано в зв'язку з недоведеністю участі обвинуваченого у вчиненні даного злочину [2].

Під час досудового розслідування не доведено мету вчиненого кримінального правопорушення – отримання прибутку. Особа, якій було висунуто обвинувачення у ч. 3 ст. 201-2 КК України в судовому засіданні пояснила, що придбала автомобілі та в подальшому проводила ремонтні роботи за власні кошти. Це підтверджується договорами купівлі-продажу автомобілів та протоколами допиту свідків [2].

Мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК, тому її відсутність говорить про відсутність складу такого правопорушення.

Із 63 вироків лише 2 виправдувальні, що становить 3,2 відсотка від загальної кількості. Не дивлячись на таку незначну кількість, під час досудового розслідування необхідно встановлювати всі обставини скоєного, щоб кожен, хто винен, поніс кримінальну відповідальність і не відповідав той, хто до кримінального правопорушення не має ніякого відношення.

На думку таких вчених, як Шевчук А.В., Боднарук О.М., встановлення кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2) загалом позитивно відобразиться на волонтерській діяльності, сприятиме зміцненню довіри до неї, дозволить швидко та ефективно карати тих, хто дозволяє собі нехтувати нормами моралі у такий складний час, наживаючись на альтруїзмі інших, а також матиме відповідний превентивний вплив [10].

Беручи до уваги вищевикладене, можна зробити висновок, що норми ст. 201-2 КК України є на даний час правозастосовними. На питання чи буде застосовуватися норми цієї статті в післявоєнний період поки не має однозначної відповіді, але ми можемо навести свої припущення та роздуми.

Щоб відповісти на це питання давайте дамо визначення, що таке гуманітарна допомога відповідно до чинного законодавства.

Згідно ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу», гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [8].

Проаналізувавши вказане визначення, ми можемо зрозуміти, що військовий стан не є єдиною причиною надання гуманітарної допомоги, така допомога також надається у разі введення надзвичайного стану, соціальної незахищеності, матеріальної незабезпеченості, скрутного фінансового становища тощо.

Тобто, війна не єдине лихо, через яке наше суспільство може потребувати допомоги. І, на жаль, ми не знаємо, коли і що саме буде відбуватися. Крім того, післявоєнний період, він не буде легким для нашої держави, можливо навіть більш тяжким морально, фізично, а також матеріально. В цей період необхідно буде відновлювати економіку країни, відбудовувати інфраструктуру, промисловість, вирішувати низку важливих соціальних, політичних, економічних питань. Саме тому гуманітарна допомога і надалі надаватиметься як іноземними так і вітчизняними донорами для відновлення України і звісно знайдуться особи, які захочуть нажитися на цьому.

Висновки. Норми статті 201-2 КК України на даний час є правозастосовними, які виконують свою функцію щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які прикриваючись благодійною діяльністю, продають гуманітарну допомогу, або незаконно використовують благодійні пожертви, наживаючись на горі людей.

Після закінчення військових дій суспільство та наша держава потребуватиме і надалі допомоги як з боку іноземних партнерів так і небайдужих в середині країни. Така допомога надаватиметься і звісно знайдуться ті, хто захоче заробити на цьому. Для притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності саме і потрібні норми статті 201-2 КК України.

Ми не можемо знати, що буде після завершення післявоєнного періоду. Проте, навіть якщо все буде добре, то це не означає, що стаття 201-2 КК України стане не потрібною в Кримінальному кодексі. Так, можливо вона стане менш застосованою, але не зайвою. Не можна приймати норми лише тоді, коли щось станеться, краще їх вдосконалювати.

Список використаних джерел:

1. Вирок Дарницького районного суду м. Києва від 05.04.2024 у справі № 753/13638/22. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/118209739>
2. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 01.11.2024 у справі № 759/1547/23. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/122732162>
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua>
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2022-2025 роки. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р № 2341-III. Законодавство України: база даних/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n223>
6. Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 р. № 953. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#Text>
7. Про введення воєнного стану в Україні//Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022>
8. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 року № 1192-XIV. Законодавство України: база даних/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
9. Сергій Спільник Особливості кримінальної відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 3, с. 27.
10. Шевчук А.В., Боднарук О.М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Ч. 2. № 72. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/267678>

Дата першого надходження статті до видання: 05.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.03.2026